

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2020 - Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ – 17 ΙΟΥΝΙΟΥ 2020

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ [ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ]

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ: ΒΕΒΑ ΚΑΛΛΙΟΠΗ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ, ΘΕΟΧΑΡΗ ΘΕΟΔΟΣΙΑ, ΚΟΛΙΑΛΗΣ ΘΑΝΟΣ, ΜΑΤΖΟΡΑΚΗ ΣΠΑΡΤΗ, ΜΗΛΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΠΑΤΣΟΥΡΑ ΣΟΦΙΑ, ΠΕΤΡΟΥΤΣΟΥ ΒΙΟΛΕΤΤΑ, ΣΙΧΛΙΜΙΡΗ ΣΤΑΣΙΝΗ

- A1.**
1. Λάθος
 2. Σωστό
 3. Σωστό
 4. Λάθος
 5. Λάθος

B.1. Ο Αριστοτέλης στο απόσπασμα αναφέρεται στον καθοριστικό ρόλο του εθισμού στην απόκτηση της ηθικής αρετής. Έτσι στη φράση «οί γάρ νομοθέται τούς πολίτας ἐθίζοντες ποιούσιν ἀγαθούς» το σημασιολογικό βάρος εντοπίζεται στη μετοχή ἐθίζοντες, η οποία προτάσσεται. Η πρόταξη της μετοχής, που συνδέεται με τη λέξη ἀγαθούς με τη σχέση αιτίου - αιτιατού, τονίζει τον τρόπο απόκτησης της ηθικής αρετής. Στο ρόλο του εθισμού αναφέρονται και οι αντωνυμίες τούτ', αὐτό και τούτω, καθώς και η αναλογία (ἀνάλογον δέ).

Επίσης, οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί «ἐκ τῶν αὐτῶν», «διά τῶν αὐτῶν» και «ἐκ τοῦ κιθαρίζειν» δείχνουν ότι η ηθική αρετή όπως και η τέχνη αποκτάται με τον εθισμό και την άσκηση.

Επιπλέον τα αντιθετικά ζεύγη εὖ → ἀγαθοί και κακῶς → κακοί που συνδέονται με σχέση αιτίου - αιτιατού, δηλώνουν ότι η μέθοδος, ο τρόπος άσκησης, η ποιότητα στην πράξη (εὖ) είναι αυτά που οδηγούν στην απόκτηση της αρετής.

Τέλος η χρήση χρόνου Ενεστώτα αναφέρεται στην επαναλαμβανόμενη ενέργεια (ποιούσιν), τη βαθμιαία απόκτηση της αρετής (γίνεται, γίνονται) μέσω της άσκησης και του εθισμού.

B.2.

Ο Αριστοτέλης στη δοθείσα φράση αναφέρεται στις έννοιες τέχνη και αρετή. Και οι δύο έννοιες παρουσιάζουν δύο κοινά γνωρίσματα:

α) Στοχεύουν στη μεσότητα. Τα άρτια έργα τέχνης είναι αυτά που προσανατολίζονται στη μεσότητα και η ηθική αρετή είναι μεσότητα ευρισκόμενη μεταξύ των δύο άκρων, της έλλειψης και της υπερβολής.

β) Έχουν τη δύναμη να δημιουργούν μορφές. Η τέχνη μορφοποιεί την ύλη και η αρετή δίνει μορφή στο ήθος, στο χαρακτήρα του ανθρώπου.

Συγκρίνοντας τις προαναφερθείσες έννοιες και, σύμφωνα με το σχολιαστή του Αριστοτέλη Ασπάσιο η αρετή είναι ανώτερη στη σύγκριση με την τέχνη, καθώς η αρετή δίνει μορφή στο ήθος του ανθρώπου και συγκεκριμένα τελειοποιεί την ανθρώπινη ψυχή, ενώ η τέχνη δίνει μορφή στην ύλη. Η ανωτερότητα της αρετής σε σχέση με την τέχνη φαίνεται και από το απόσπασμα με τη φράση «ή δ' αρετή πάσης τέχνης ακριβεστέρα καί ἀμείνων ἐστίν».

Με τη σύγκριση των δύο εννοιών ο φιλόσοφος καταλήγει στο συμπέρασμα πως και η αρετή θα μπορούσε να στοχεύει στο μέσον (του μέσου ἂν εἴη στοχαστική) αφού είναι ανώτερη από την τέχνη. Χαρακτηριστική είναι εδώ η αναφορά στο μέσον. Η έννοια κατέχει κεντρική θέση στην αριστοτελική φιλοσοφία. Προϋπάρχει στον Πλάτωνα, για το μέτριο και τη συμμετρία με παρόμοια σημασία. Συστηματική αξιοποίηση όμως της έννοιας και θεμελίωσή της γίνεται στον Αριστοτέλη.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί πως στο συμπέρασμά του ο φιλόσοφος κάνει χρήση της δυναμικής ευκτικής που σε συνδυασμό με τις δύο υποθετικές προκειμένες (εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη ... τὰ ἔργα / (εἰ) ἢ δ' αρετή ... ἐστίν) είναι ενδεικτική του επιστημονικού ύφους του Αριστοτέλη. Ο φιλόσοφος εκφράζει τη γνώμη του με μετριοπάθεια και συγκαταβατικότητα αποφεύγοντας τον δογματισμό και την απολυτότητα.

[Στην απάντηση θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και ο συλλογισμός του φιλοσόφου σε τυπική μορφή (προκειμένες και συμπέρασμα)]

- B.3.** α. Λάθος
β. Λάθος
γ. Λάθος
δ. Λάθος
ε. Σωστό

B.4. θέμα: νομοθέται, νομοθέτου, προσθεῖναι

συνήθεια: ἐθίζοντες, εἰώθασιν

ψυχοφθόρος: φθείρεται, φθειρούσης

ἀνούσιος: ἐστίν, ἔσσονται, εἴη

ανεκτός: εἶχεν, ἔχουσιν

αβλεψία: βλέπουσα, βλέποντες

ασωτία: σωζούσης

άρρητος: ἐπιλέγειν, λέγομεν, λέγω

αφαίρεση: ἀφελεῖν

βολίδα: ὑπερβολῆς, ὑπερβολή

B.5. Και στα δύο αποσπάσματα τόσο ο Πρωταγόρας όσο και ο Αριστοτέλης εκφράζουν τις αντιλήψεις τους για τον επίκτητο χαρακτήρα της αρετής.

Στο παράλληλο κείμενο ο σοφιστής Πρωταγόρας υποστηρίζει πως η αρετή είναι αναγκαίο στοιχείο για την ύπαρξη της πόλης, γι' αυτό και κάθε πολίτης πρέπει να συμμετέχει σ' αυτό (εάν υπάρχει λοιπόν... χωρίς αυτό). Τονίζει επίσης πως ο τρόπος για την απόκτησή της είναι η διδασκαλία (πρέπει να τον διδάσκουμε). Σε περίπτωση όμως που το άτομο δεν μπορεί να αποκτήσει την αρετή με τη διδασκαλία, τότε το μέσο που χρησιμοποιείται είναι η σωφρονιστική τιμωρία και ως έσχατη ποινή επιβάλλεται η εξορία ή ο θάνατος (τον τιμωρούμε μέχρι να βελτιωθεί ... σκοτώνουμε ως ανίατο).

Αντίθετα ο Αριστοτέλης στα Ηθικά Νικομάχεια υποστηρίζει πως ο τρόπος απόκτησης της ηθικής αρετής είναι ο εθισμός, γι' αυτό και οι νομοθέτες επιδιώκουν μέσω του εθισμού να καταστήσουν τους πολίτες ενάρετους (οί γάρ νομοθέται ἐθίζοντες ... ἀγαθούς). Ο φιλόσοφος δεν αναφέρει την ποινή, την τιμωρία ως μέσο απόκτησης της αρετής, παρόλο που και για τον Αριστοτέλη ο νόμος διαπαιδαγωγεί διά βίου τους πολίτες με στόχο την απόκτηση της ηθικής αρετής. Επίσης, ενώ για το σοφιστή προβάλλεται ως καθοριστικός ο ρόλος της διδασκαλίας (τον διδάσκουμε), ο φιλόσοφος με τη μετοχή διδάξοντος αναφέρεται σ' αυτόν που καθοδηγεί, νοθετεί, που θα δώσει τον προσανατολισμό του ορθού εθισμού διδάσκοντας τους κανόνες της αρετής, τους τρόπους εφαρμογής τους και εκπαιδύοντας προς την ορθή άσκηση.

Τέλος, ενώ, όπως προαναφέρθηκε η αρετή για τον Πρωταγόρα είναι αναγκαία για την ύπαρξη της πολιτικής κοινωνίας, ο Αριστοτέλης υποστηρίζει πως η ηθική αρετή οδηγεί τον άνθρωπο στην τελείωση - ολοκλήρωσή του και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία, ατομική και συλλογική.

Γ.1. Αν όμως κάποιος με ρωτούσε ' Αλήθεια, και αν κάποιος αδικεί (/βλάπτει, ζημιώνει) την πόλη, ισχυρίζεσαι (/λες) ότι τάχα πρέπει αυτή (ή εμείς) να έχει (ή να έχουμε) ειρήνη ακόμα και με αυτόν; Θα το αρνιόμουν (/ όχι, δεν θα το ισχυριζόμουν - έλεγα) ' αλλά κυρίως (/ περισσότερο, καλύτερα) λέω ότι πολύ γρηγορότερα θα τιμωρούσαμε (/ θα εκδικούμαστε) αυτούς, αν δεν αρχίζαμε εμείς να αδικούμε (/αν δεν αδικούσαμε εμείς πρώτοι) κανέναν ' γιατί αυτοί δεν θα είχαν κανέναν σύμμαχο.

Γ.2. Προτεινόμενη - ενδεικτική απάντηση

- Στο παρελθόν (τό τε παλαιόν): Η πόλη σε περίοδο ειρήνης είχε πολλά έσοδα, τα οποία όμως καταξοδεύτηκαν στην περίοδο του πολέμου.
- Πρόσφατα - Τώρα (έν τῷ νῦν χρόνῳ): Λόγω του πολέμου τα δημόσια έσοδα μειώθηκαν, ενώ τα έξοδα για κάθε είδους ανάγκες αυξήθηκαν, με αποτέλεσμα να «εξανεμιστεί» και το λιγοστό αποθεματικό της πόλης. Αντιθέτως, μόλις έγινε ειρήνη, τα έσοδα αυξήθηκαν κατακόρυφα και η πόλη και οι πολίτες της απολαμβάνουν την οικονομική ευημερία.

Γ.3. α. ἐξέλειπες

εἰσῆεις και εἰσῆεισθα
κατεδαπανῶ

Γ.3. β. μάλα - μάλιστα

ταχέως / ταχύ / τάχα - τάχιστα

Γ.3. γ. τισί

αἱ πρόσοδοι
τοῦ πολίτου

Γ.4. α.

ἡ εἰρήνην: β' ὄρος σύγκρισης με α' ὄρο το «πόλεμον» και συγκριτικό το «κερδαλεώτερον».

ταῦτα: Υποκείμενο του ρήματος «κριθείη» - αττική σύνταξη.

τῶν προσόδων: γενική διαιρετική στο «πολλάς», ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός.

ἄγειν: Υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «χρή», τελικό απαρέμφατο, αναγκαστική ετεροπροσωπία (Υποκ.: τήν πόλιν ἢ ἡμᾶς)

Γ.4. β. ἀνενεχθέντα: Κατηγορηματική μετοχή του αντικειμένου που εξαρτάται από το ρήμα «εὔρησεις».

Γ.4. γ. Εὐθύς: πολύ θάπτον ἄν τιμωροῦμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχομεν ἀδικοῦντες.
Ἀντίθετο του πραγματικού: πολύ θάπτον ἄν ἐτιμωροῦμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχομεν ἀδικοῦντες.